

UDK:811.163.42'243:81'36
Prethodno znanstveno priopćenje
Prihvaćen za tisak: 12. rujna 2011.

Milvia Gulešić-Machata
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mgulesic@ffzg.hr

Marica Čilaš-Mikulić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
cilasm@yahoo.com

Sanda Lucija Udier
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
sanda-lucija.udier@zg.t-com.hr

Glagolske valencije i inojezični hrvatski

U članku je riječ o valentnosti glagola te o opisu i popisu glagolskih valencija u hrvatskom jeziku kao prvom i inom. Otkako je prije nekoliko desetljeća u jezikoslovlju uočena važnost istraživanja glagolske valentnosti, ona je istražena u mnogim jezicima, a napisani su i valencijski rječnici glagola. U Hrvatskoj se u nekoliko projekata istraživala i istražuje valencijska struktura hrvatskoga glagolskoga sustava čiji su rezultat objavljeni valencijski leksikoni i rječnici hrvatskih glagola i njihovih dopuna. Pristup opisu glagolske valentnosti razlikuje se u ovisnosti o tome je li namijenjen izvornim ili neizvornim govornicima. Autorice na primjeru glagola 'ići' istražuju pristup obradi glagolskih valencija u postojećim rječnicima i priručnicima, posebno u onima namijenjenima izvornim govornicima hrvatskoga jezika, a posebno u priručnicima i udžbenicima napisanima za neizvorne govornike hrvatskoga jezika. Svrha je članka pokazati bitne razlike među tim dvama pristupima valentnosti hrvatskih glagola te pružiti osnovne smjernice pristupa glagolskoj valentnosti za neizvorne govornike.

0. Valentnost i valencijski rječnici

Valentnost je svojstvo riječi da otvara mjesto drugim riječima u sintagmi ili rečenici, a to mjesto moraju ili mogu popuniti riječi s određenim gramatičkim i semantičkim svojstvima. U ovom će radu biti riječi ponajprije o valentnosti glagola, to jest o njihovu svojstvu da u rečenici otvaraju mjesto drugim riječima. Podaci o tome kojim riječima pojedini glagol otvara mjesto, odnosno kojim i kakvim riječima može biti dopunjavan u kojem značenju, važni su osviještenim izvornim govornicima i jezičnim stručnjacima jer je to tema o kojoj uvijek postoje dvojbe, najčešće one normativnoga karaktera, na primjer jesu li pravilne i prihvatljive rečenice u (1), (2) i (3).

- (1) Idem liječniku.
- (2) Idem k liječniku.
- (3) Idem kod liječnika.

Međutim, još više nego njima ti su podaci važni neizvornim govornicima koji uče hrvatski jezik ili se njime profesionalno bave jer je bez znanja o valentnosti pojedini glagol nemoguće upotrijebiti, odnosno proizvesti s njime rečenicu određena značenja koje se želi izraziti. Neizvorni govornici nemaju izvornogovorničku kompetenciju koja bi im pomogla da spontano znaju kojim se riječima dopunjuje koji glagol u kojem značenju te im je zbog toga potrebno osvijestiti što je to valentnost te pružiti i strukturirati podatke o njoj, kao i proizvesti didaktičke uvjete u kojima će ih oni biti u mogućnosti usvojiti.

Začetnik gramatike zavisnosti i teorije valentnosti, Lucien Tesnière (1959, 1988), razlikuje među elementima kojima glagol otvara mjesto *aktante*, biće ili stvar koja bilo na koji način sudjeluje u radnji, koji se obvezno moraju pojaviti i koji predstavljaju cjelinu s glagolom, i *circumstante*, elemente koji se ne moraju nužno pojaviti uz pojedini glagol i njihov broj nije unaprijed utvrđen. Glagole dijeli na nevalententne (neosobne), jednovalentne (neprijelazne), dvovalentne (prijelazne) i trovalentne (prijelazne s dva objekta). Ni Tesnière, kao ni mnogi nastavljači teorije valentnosti ne donose pouzdane kriterije za razlikovanje obveznih od neobveznih elemenata.

Neki autori zagovaraju trodiobu sintaktičkih jedinica koji mogu stajati uz glagole. Gerhard Helbig (1979), primjerice, takve elemente naziva glagolskim komplementima. Njih dijeli na *glagolske dopune* (među njima razlikuje obvezne i fakultativne) i *glagolske dodatke*. Da bi odredio što su dopune, a što dodaci, Helbig se služi testom eliminacije. Međutim, više je autora upozorilo na činjenicu da je tim testom moguće utvrditi koji su elementi obvezne

dopune, ali nije moguće utvrditi koje su sintaktičke jedinice fakultativne glagolske dopune, a koje glagolski dodaci. O drugim autorima i postupcima utvrđivanja granica među sintaktičkim jedinicama koje se mogu pojaviti uz glagole v., npr. Samardžija (1987, 1988, 1993b, 2003), Silić (1993), Šojat (2008).

Za mnoge su jezike posljednjih nekoliko desetljeća napisani valencijski rječnici glagola, na primjer za njemački, poljski, češki, slovački, japanski, engleski. U hrvatskom je jezikoslovlju odavno prepoznata potreba za kvalitetnim lingvističkim opisom valencijskoga sustava te postojanjem valencijskih rječnika koji bi davali najpotpunije i najtočnije obavijesti o sustavu glagolskih valencija. I jednojezični i dvojezični te višejezični rječnici donose podatke o valentnosti, no samo u ograničenu opsegu te često na nedosljedan način. O valentnosti se više piše od devedesetih godina prošloga stoljeća (v. Samardžija 1988, Oraić 2008) i projekta Rudolfa Filipovića *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*. No tek odnedavno postoje veći projekti kojima se istražuje to područje: *Valencijski leksikon hrvatskih glagola*, CROVALLEX 2.008 i *Valencijski rječnik hrvatskih glagola*. Pojavilo se i nekoliko priručnika za izvorne govornike i za inojezične govornike u kojima su navedene i valencije. Oni će biti predstavljeni u ovome radu.

2. Obrada glagolskih valencija u priručnicima za izvorne i neizvorne govornike

Učenje prvoga i učenje drugoga jezika dva su različita procesa. Zbog te se činjenice udžbenici i priručnici za izvorne i neizvorne govornike određenoga jezika razlikuju u mnogome, a najviše po pristupu jezičnoj građi. Odabrani jednojezični rječnici i priručnici koji će biti prikazani u nastavku ovoga poglavlja uglavnom su neprikladni i nedovoljno upotrebljivi za inojezične govornike jer padež u kojem treba biti imenska riječ koja dopunjuje glagol nije izravno naveden. Prikladni su samo za neizvorne govornike s vrlo visokom razinom jezične kompetencije. Iako su primjeri hvalevrijedni, oni i pitanja koja sugeriraju padež neizvornim govornicima nisu dovoljni jer je za njih potrebno izravno navesti padež u kojemu imenske riječi dopuna moraju biti. CROVALLEX izravno navodi padež (brojkom, pa je tako npr. 4 oznaka za akuzativ) i on bi mogao biti dobra teorijska podloga za izradu leksikona kojim bi se mogli koristiti neizvorni govornici slabijega lingvističkoga obrazovanja. Budućim istraživanjem čestotnosti i usvajanja pojedinih značenja po razinama jezične kompetencije mogli bi se izraditi valencijski leksikoni hrvatskih glagola za početnu, srednju i naprednu razinu jezične kompetencije.

U Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u tijeku je projekt *Valencijski rječnik hrvatskih glagola* voditeljice Matee Birtić kojim se planira teme-

ljito opisati valencijski segment strukture hrvatskoga glagolskoga sustava. U opisu toga projekta ističe se da će korist od takva rječnika biti višestruka: s jedne će strane izvornim govornicima služiti za bolje poznavanje vlastita jezika, a strancima za lakše učenje hrvatskoga kao stranoga jezika. Dakle, planira se da taj valencijski rječnik bude namijenjen i izvornim i neizvornim govornicima hrvatskoga jezika.

Kao i u mnogim drugim jezičnim pojavama, i glagolskim valencijama u hrvatskom kao inom jeziku potrebno je pristupiti drugačije nego hrvatskom kao prvom jeziku. Razlika u pristupu glagolskim rekcijama i valencijama nastojat će se pokazati na primjeru jednoga od najčešćih hrvatskih glagola, glagola *ići*. Bit će prikazano kako je njegova rekcijaska i valencijska strana opisana u rječnicima i priručnicima za izvorne govornike, a kako u onima za one neizvorne.

2.1. Jednojezični rječnici i priručnici za izvorne govornike hrvatskoga jezika

U ovome poglavlju nisu prikazani svi jednojezični rječnici i priručnici, nego je napravljen izbor. Struktura natuknica u pregledanim jednojezičnim rječnicima i priručnicima za izvorne govornike sadrži uglavnom istovjetnu gramatičku obradbu glagola, obradbu najčešćih različitih značenja pojedinoga glagola i kolokacije u kojima se pojedini glagol najčešće pojavljuje, primjeri su različiti i hvalevrijedni.

2.1.1. Rječnik hrvatskoga jezika (2000)

U *Rječniku hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda i Školske knjige (ur. Jure Šonje i Anuška Nakić) uz glagol *ići* navodi se podatak da je to nesvršeni glagol, ali i podatak o njegovoj neprijelaznosti. Dalje se navodi prvo lice jednine prezenta, sadašnji glagolski prilog i radni glagolski pridjev u muškom rodu. Uz značenja glagola *ići* navode se samo primjeri, *veći broj*: ~ *pješice*, ~ *u grad*, ~ *brzo*, ~ *uzbrdo*, ~ *trkom*, ~ *s noge na nogu*, ~ *kriomice*, *krava ide sporo*, *zec ide u skokovima*, *konj ide brže od magarca*, *ovaj brod ide brzo*, ~ *autom* itd.

2.1.2. Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002)

U *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* (ur. Ranko Matasović, Ljiljana Jojić) uz glagol *ići* nalazi se podatak da je to nesvršeni glagol, navodi se prvo lice jednine prezenta, sadašnji i prošli glagolski prilog, 2. lice jednine imperativa te radni glagolski pridjev u muškom rodu. Uz prva tri značenja glagola *ići* (1. a. kretati se hodajući; hodati b. kretati se nekim vozilom c. kretati se (o vozilu) 2. kretati se u nekom smjeru ili prema nekomu mjestu;

prilaziti, primicati se 3. pohađati, polaziti) u zgradama se navode pitanja koja sugeriraju valencije glagola *ići* — *kuda, kamo, komu, s kim, za kim, uz koga, uza što*. Uz pojedina značenja navode se i primjeri — *~ ulicom, ~ autobusom, traktor ide sporo, ~ u kino, ~ u školu*.

2.1.3. Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Vladimir Anić izdao je Rječnik hrvatskoga jezika 1991. Druga dva izdanja, proširena i popravljena, izišla su 1994. i 1998. Tzv. Veliki Anić, četvrto znatno prošireno izdanje izišlo je s naslovom Veliki rječnik hrvatskoga jezika (ur. Ljiljana Jojić) nakon njegove smrti 2000. Rječnički članak glagola *ići* opširniji je nego u rječniku urednika Šonje, Nakić (2000) i urednika Matašević, Jojić (2002) jer se navode mnogi frazemi s glagolom *ići*. Podaci o valencijama glagola *ići* i primjeri identični su kao podaci i primjeri u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku*.

2.1.4. Valencijski leksikon hrvatskih glagola — CROVALLEX (2009)

Godine 2009. predstavljen je *Valencijski leksikon hrvatskih glagola*, CROVALLEX 2.008, prvi hrvatski leksikon glagolskih valencija (Mikelić-Preradović, Boras, Kisiček 2009), koji sadrži oko 1740 glagola iz *Hrvatskog čestotnog rječnika* (Moguš, Bratanić, Tadić 1999) izabranih po kriteriju čestotnosti. Valencijski okviri u CROVALLEX-u (Mikelić-Preradović 2009) sadrže sljedeće podatke: glagol, u zgradama glagol s označenim naglaskom, značenje glagola, podatke o obveznim i slobodnim dopunama, primjer, klasu u koju se glagol svrstava (semantičku strukturu). U *Valencijskom leksikonu* glagol *ići* ima 49 natuknica. 42 značenja odnose se na frazeme čija je jedna od sastavnica glagol *ići*. Prvih sedam natuknica prikazuje valencije glagola *ići* u sljedećim značenjima: 1. 'prodavati se', 2. 'prolaziti, protjecati, teći', 3. 'raditi, funkcionirati', 4. 'razvijati se, napredovati', 5. 'pohađati', 6. 'širiti se', 7. 'micati se, kretati se naprijed'. Ovdje će se razmotriti samo 2., 5. i 7. natuknica koje sadrže vjerojatno najčešća značenja glagola *ići*. Ta su značenja najzastupljenija u nastavi inojezičnoga hrvatskoga na početnim stupnjevima. Navedena su u (1).

Valencijski okvir glagola *ići* u značenju 'prolaziti, protjecati, teći' sadrži podatke da je vršitelj radnje obvezan, neizrečen ili u nominativu, da glagol ima slobodnu dopunu smjera koja se izražava prijedlogom *do* i genitivom, kao i slobodnu dopunu sredstva (engl. *instrument*) koji se izražava instrumentalom bez prijedloga. Naveden je u (2). Treba napomenuti da bi u hrvatskom terminološkom sustavu tomu zapravo odgovarao termin instrumental mjesta, ne sredstva.

(1) **ići ‘prolaziti, protjecati, teći’**

²ići (ići)₂ ≈ prolaziti, protjecati, teći

-frame: *obl* *typ* *typ*
 AGT0 *or* 1 DIR3_{do+2} INST7

-example: Nafta bi išla postojećim Jadranskim naftovodom do
 hrvatske luke Omišalj.

-class: *entity_specific_modes_being*

(2) **ići ‘pohađati’**

⁵ići (ići)₅ ≈ pohađati

-frame: *obl* *obl*
 AGT0 *or* 1 DIR3_{u+4}

-example: Djeca idu u školu i vrtić.

-class: *lodge*

Valencijski okvir glagola *ići* u značenju ‘pohađati’ sadrži podatke da je vršitelj radnje obvezan, neizrečen ili u nominativu, te da glagol ima slobodnu dopunu smjera koja se izražava prijedlogom *u* i akuzativom. Naveden je u (3).

(3) **ići ‘micati se, kretati se naprijed’**

⁷ići (ići)₇ ≈ micati se, kretati se naprijed

-frame: *obl* *typ* *typ* *typ*
 AGT0 *or* 1 DIR1_{od+2} DIR3_{u+4} TWHEN_{na+4}

-example: Od nje je na blagdan Sv. Marka išla procesija u
 Župnu crkvu sv. Nikole u Udbini.

-class: *motion_manner*

Valencijski okvir glagola *ići* u značenju ‘micati se, kretati se naprijed’ sadrži podatke da je vršitelj radnje obvezan, neizrečen ili u nominativu, da glagol ima slobodne dopune smjera (jedna se izražava prijedlogom *od* i genitivom, a druga prijedlogom *u* i akuzativom) te da ima slobodnu dopunu vremena koja se izražava prijedlogom *na* i akuzativom.

2.2. Glagolska valentnost i priručnici za inojezični hrvatski

Potreba za prikladnim opisom sustava glagolskih valencija prepoznata je i među glotodidaktičkim stručnjacima koji se bave poučavanjem inojezičnoga hrvatskoga. U nastavku će biti predočeno što je dosad istraženo i napisano o glagolskim valencijama u inojezičnom hrvatskom. Objavljena je jedna knjiga (Leitner 1998) s oko 600 njemačkih glagola uspoređeno s hrvatskima, jedan valencijski rječnik u udžbeniku (Korom 2005) s više od 700 hrvatskih glagola te tri popisa glagola s dopunama u udžbeniku hrvatskoga jezika za početnike (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Pasini, Udier 2006) te dva udžbenika za iduće razine (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Udier 2008, 2011).

2.2.1. Rječnik valentnosti hrvatskih glagola (1993)

U okviru *Zagrebačkoga englesko-hrvatskog kontrastivnog projekta* pod vodstvom pokojnoga akademika Rudolfa Filipovića izrađen je i objavljen *Rječnik valentnosti hrvatskih glagola* (Bauer, Opačić, Pranjković, Samardžija 1993) namijenjen govornicima engleskog jezika i potomcima hrvatskih iseljenika koji uče hrvatski jezik. Taj rječnik sadrži 60 najčešćih hrvatskih glagola. Kako u vrijeme kada se taj rječnik izrađivao nije bilo pouzdanoga čestotnoga rječnika, popis od 60 najčešćih glagola dobiven je ispisivanjem najčešćih glagola iz pet udžbenika za učenje hrvatskoga kao stranoga jezika.¹ Najveći broj glagola iz toga rječnika nalazi se u svih pet udžbenika, a nekolicina u četiri udžbenika.

U *Rječniku* se daju sljedeći podaci o glagolu: označen je njegov naglasak, dan je indeks valentnosti, vidski parnjak, prvo lice jednine i treće lice množine prezenta, radni glagolski pridjev u muškom rodu, podaci o dopunama, primjeri rečenica te prijevod glagola i primjera na engleski jezik. Od dopuna uz glagol *ići* navode se sljedeće: k, prema + D, u, na + A, za + I. Izgled potpune rječničke natuknice naveden je u (4).

¹Kao korpus poslužili su ovi udžbenici (Filipović 1993: 79):

- Javarek, V., Sudić, M. (1972) *Serbo-Croat Teach Yourself Book* (2. izd.), London: St. Paul's House.
Lalević, M. S. i sur. (²1977) *Serbo-Croat Course Handbook*, London: The Linguaphone Institute.
Drilo, S. (1978 I. sv., 1980. II. sv.) *Kroatisch-Serbisch. Lehrbuch für Anfänger*, Heidelberg: Julius Groos Verlag.
Barac-Kostrenčić, V. i sur. (1982) *Učimo hrvatski*, Centar za učenje stranih jezika, Zagreb.
Jonke, Lj., Leskovar, E., Pranjić K. (1982) *Hrvatskosrpski, A-V metoda*, Zagreb: Jugoton.

(4)	ići ₁₊₁₌₂ ≠ doći idem I. 1. (N) idu	ipf 1. <i>Ljudi</i> idu. Idem.	go, walk 1. <i>People</i> are walking/walk. I'm going/leaving.
	Išao 2. (N), pC [pC = k, prema + D/u, na + A/za + I]		
	Ø	2. Učenici idu prema školi / u školu / za profesorom / na selo.	2. The students are going / walking towards the school. The students are going to school. The students are following the teacher. The students are going / walking towards the village.
	II. (N), Inf	Idem kupiti bilježnicu [u knjižaru].	I'm going to the bookstore to buy a notebook.

2.2.2. Njemačko-hrvatski rječnik glagola u kontekstu / Deutsch-kroatisches Wörterbuch Verben im Kontext (1998)

Rječnik Hansa Leitnera (1998) namijenjen izvornim govornicima njemačkoga jezika koji uče hrvatski jezik na početnom ili srednjem stupnju. U rječniku se nalaze vrlo česti načini uporabe 568 njemačkih glagola koji su uspoređeni s hrvatskim prijevodnim ekvivalentima. Na primjer, u natuknici s njemačkim glagolom *gehen* piše: *Idite u tu sobu! Idite k specijalistu!* Naglasak je označen na svim naglašenim riječima u rečenicama. Nisu označene gramatičke kategorije (osim glagolskoga vida) i nema lingvističkih objašnjenja.

2.2.3. Kroatisch für die Mittelstufe (2005)

Udžbenik *Kroatisch für die Mittelstufe: Lese- und Übungstexte* Marije Korom, prvi je put objavljen 1998., a drugo izdanje izašlo je 2001. U *Popisu glagola* trećega, promijenjenoga i proširenoga izdanja (Korom 2005) uz više od 700 glagola navodi se oblik za prvo lice jednine prezenta te radni glagolski pridjev u muškom i ženskom rodu. Daje se obavijest o tome je li glagol nesvršen ili svršen te se navodi njegov vidski parnjak. Tako se uz glagol *ići* navodi glagol *doći*. Dalje se shematski prikazuju dopune glagola, pa piše da glagol *ići* ima dopunu mjesta/smjera/cilja: *do+G, preko+G, iza+G, (k+)D, u+A, na+A; dalje, kući, van, nabolje, naprijed, kamo, kojekamo*, kao i dopunu načina *skupa* ~. Navode se primjeri iz književnoumjetničkih tekstova iz udžbenika, kao i glagoli s istim korijenom kao glagol *ići*.

Izgled potpune rječničke natuknice naveden je u (5).

(5)

ići idem išao išla <ipf.//doći> <S AdvE=Ort/Richtung/Ziel: do+G, preko+G, iza+G, (k+)D, u+, na+A; dalje, kući, van, nabolje, naprijed, kamo, kojekamo, nigdje; Art und Weise: skupa> (*zu Fuß*) *gehen, sich (in eine bestimmte Richtung) fortbewegen, fahren* [idem] samo do Dubrovnika 103; sanjao je svoj vlastiti sprovod s pogrebnim kolima iza kojih nije išao gotovo nitko 56; noćas brod ide preko Makarske 98; nije mi se dalo ići Mariki 46; [idete] rođacima? 103; mogao sam ići k “Srebrnom jellenu” 46; Vi idete u Dubrovnik, ili i dalje? 103; nije mi se dalo ići u kino 46; ići ćemo na brod 8; ali su Štefica Cvek i Mister Frndić išli dalje 37; nije mi se dalo ići kući 46; ah, što ću u salonu. Idem van 96; Stvari idu nabolje! — pomisli Ladislav Hanak 58; [znala je] da sve ide nekamo naprijed 37; kamo sada idete 100; i još sam možda mogao naizgled kojekamo ići 47; nigdje mi se ne ide 47; kad sam se vratio više nismo išli skupa 100; <S InstrE> (*mit e. Verkehrsmittel*) *fahren* ja idem jednim od ova dva mala parobroda 96; tada se išlo vlakom i putovalo veoma dugo 7; <S VerbE=Inf> (*Absicht, Vorhaben*) *gehen* nemam mira i idem pogledati u salon 97; <S 3.Ps.Sg.(n.) (refl.) DatE (AdvE=Ziel: u+A, nikamo)> *Lust haben, zu gehen* nije joj se išlo u tramvaj 36; u kavanu mi se ne ide [...]. Nigdje mi se ne ide 47; <Wendung:> ide/ne ide *das geht (nicht), ist (nicht) gut möglich sein* živjeti u Zagrebu a imati brod na Jadranu, ne ide 23; → doći, izaći, izići, naći, naći se, otići, poći, prići, prijeći, proći, pronaći, ući; dolaziti...

2.2.4. Hrvatski za početnike 1 (2006), Razgovarajte s nama! (2008, 2011)

Tri udžbenika za dva početna stupnja i niži srednji: *Hrvatski za početnike 1* (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Pasini, Udier 2006), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*, (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Udier 2008), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj* (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Udier 2011) sadrže poglavlje *Glagolski dodatci* s popisom svih glagola upotrijebljenih u udžbenicima. Svaka natuknica organizirana je četverostupačno. U prvom stupcu naveden je glagol u infinitivu i uza nj oznaka glagolskoga vida (“*nesvrš.*” za nesvršene glagole i “*svrš.*” za svršene glagole). U drugom stupcu napisani su prvo

lice jednine i treće lice množine prezenta. Ispod njih za glagole kod kojih se na početnim stupnjevima učenja hrvatskoga jezika pokazalo da su teže savladivi zbog glasovnih promjena navedeni su unutar zagrada oblici glagolskoga pridjeva radnoga u jednini, a ponegdje i drugo lice jednine imperativa. Glagolski dodaci ne sadrže primjere (osim kod bezličnih glagola), oni su shematizirani prikaz dijela konjugacijskih oblika i sintaktičkih valencijskih svojstava glagola koji se obrađuju u udžbeniku. U trećem su stupcu navedeni prijedlozi koji se mogu pojaviti s desne strane pojedinoga glagola ili je kosom crtom označeno da poslije toga glagola ne dolazi nikakav prijedlog, odnosno da glagol ne otvara mjesto prijedložno-padežnom izrazu. U četvrtom su stupcu kraticama napisane dopune koje dolaze uz pojedini glagol. Padežne su dopune označene slovima N, G, D, A, L, I. Uz padežne dopune ponegdje su napisane oznake *infinitivna dopuna (inf.)* te *rečenica, prilog* i *broj*. U popisu se ne navodi koje su dopune obvezne, a koje fakultativne. Također se ne uspostavlja razlika između dopuna i dodataka, o čemu i u teoriji valentnosti postoje različita mišljenja (Samardžija 1987, 1988, 1993a; Silić 1993; Šojat 2008). U tim dvama stupcima navođeni su prijedlozi i glagolske rekcije koje su upotrijebljene u udžbeniku te oni prijedlozi i glagolske rekcije koje na određenu stupnju stjecanja jezične kompetencije u inom jeziku mogu biti potrebne.

U prvim dvama *Glagolskim dodacima* namijenjenima početnomu učenju uz glagol *ići* navode se ove valencije: *u, na + A; k(a), prema + D; do, od + G; /* (tj. bez prijedloga) *+ I*, a treći je *Glagolski dodatak*, koji je namijenjen srednjem stupnju, proširen trima rekcijama: *kroz + A, iz, s(a) + G*. Shematski prikaz u udžbeniku za B1–B2 naveden je u tablici 1.

infinitiv	1.l.jd. i 3.l.mn.prez. (radni gl.pr. i imp.)	prijedlog (prijedlozi)	padež(i)/inf./ prilog/reč./broj
<i>ići nesvrš.</i>	idem, idu (išao, išla, išlo)	u, na k(a), prema od, do, iz, s(a) kroz /	A D G A I

Tablica 1. Shematski prikaz u udžbeniku

2.2.5. Zaključno o priručnicima i udžbeničkim dodacima za neizvorne govornike

Popisi glagola za neizvorne govornike prema svojem pristupu glagolskoj valentnosti dijele se na one koji su namijenjeni govornicima jednoga jezika (Filipović 1993, Leitner 1998, Korom 2005) pa donose usporedbu valentnosti

hrvatskih glagola i glagola određenoga drugoga jezika (engleskoga, njemačkoga) i one koji su namijenjeni govornicima različitih jezika (Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Pasini, Udier 2006; Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata i Udier 2008. i 2011) te se u njima podaci o valentnosti donose na univerzalan način. I jedan i drugi pristup načelno su dobri, a koji je od njih bolji, moglo bi se odrediti u ovisnosti o konkretnim korisnicima, njihovoj kompetenciji i potrebama. Među opisima glagolske valentnosti postoje razlike. Na primjer u Filipović (1993) navode se tipični primjeri uporabe, u Korom (2005) primjeri uporabe pojedinih prijedloga s glagolom iz samoga udžbenika, dok u Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata i Udier (2008, 2011) nema primjera. Jedino u Korom (2005) postoje tumačenja značenja i odnosa koji se izražavaju svezom glagola i prijedloga, navode se sličnoznačni glagoli i prilozi koji se pojavljuju s glagolom *ići*. U Korom i Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata i Udier (2008, 2011) navedeni su svi jedninski oblici za glagolski pridjev radni, dok je u Filipović (1993) naveden samo oblik za muški rod jednine te prijedlog *za* koji se pojavljuje s instrumentalom kao dopuna glagolu *ići*. Kao što je upravo predočeno, razlika ima podosta, no od svih međusobnih razlika tih triju opisa glagolske valentnosti važnija je činjenica da oni svi imaju zajedničko svojstvo, a to je da su u njima uz glagole izravno dopisani padeži u kojima trebaju biti imenske riječi koje ih dopunjuju te da podataka o valentnosti u njima ima znatno više nego u valencijskim rječnicima za izvorne govornike.

Bez obzira na razlike u obradi valencija, popisi glagola za neizvorne govornike napravljeni na sličnom načelu koji se bitno razlikuje od načela po kojima su napravljeni popisi glagolskih valencija u rječnicima za izvorne govornike.

3. Usporedba podataka u valencijskim rječnicima za izvorne i neizvorne govornike

Iz svega što je dosad navedeno razvidno je da se uz glagol *ići* u rječnicima i udžbenicima daju različiti podaci o valencijama. U rječnicima hrvatskog jezika za izvorne govornike navode se pitanja koja sugeriraju valencije toga glagola. Ne daje se podatak o padežu, odnosno rekciji.

U *Valencijskom leksikonu hrvatskih glagola* daju se samo podaci koji se smatraju osnovnima, pa se tako uz tri razmatrana značenja glagola *ići* navode samo sljedeće valencije: *do + 2* (2. padež, tj. genitiv), zatim *7* (sedmi padež, tj. instrumental bez prijedloga) te *u, na + 4* (4. padež, tj. akuzativ). Radi usporedbe s *Valencijskim leksikonom hrvatskih glagola* proučena je struktura natuknica u valencijskom rječniku slovačkih glagola (Nižníková, Sokolová i drugi 1998) budući da je riječ o srodnim jezicima. Valencijski okviri u njemu sadrže dijelom različite podatke (npr. navode se sinonimi),

ali podataka o prijedložno-padežnim izrazima ima također malo — baš kao i u hrvatskom *Valencijskom leksikonu*, navode se samo najosnovniji.

Najviše podataka o prijedložno-padežnim izrazima uz glagol *ići* sadrže glagolski dodaci u četirima spomenutim udžbenicima za neizvorne govornike hrvatskog jezika (Korom 2005; Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Pasini, Udier 2006; Čilaš-Mikulić, Gulešić-Machata, Udier 2008. i 2011). Podaci nisu podudarni jer se navode različiti prijedlozi i padeži. Uz najčešće *u, na + A* autorice su za prikazivanje izabrale one koji su im bili potrebni: one koji se uče u udžbeniku, pojavljuju se u tekstovima ili su jednostavno uočeni kao česti i potrebni u svakodnevnoj komunikaciji za koju se učenike nastoji osposobiti. Iako, dakle, podaci u glagolskim dodacima u tim četirima udžbenicima nisu podudarni, zajedničko im je to što podataka o glagolskoj valentnosti ima više nego u valencijskom rječniku za izvorne govornike, tj. navodi se više neobveznih dopuna. Po tome svojstvu, tj. po opsegu podataka o valencijama, glagolski dodaci u spomenutim udžbenicima sličniji su jednojezičnim rječnicima nego *Valencijskom leksikonu*, a od jednojezičnih se rječnika razlikuju po tome što se (budući da su udžbenici pisani za neizvorne govornike) izravno navodi padež, a ne upitne riječi i izrazi (*kuda, kamo, komu, s kim, za kim, uz koga, uza što*) koji trebaju signalizirati o kojem je padežu riječ. Do sličnih bi se zaključaka došlo i da su analizirani podaci o valencijama uz druge glagole, no ovdje se analizira samo glagol *ići* koji je izabran kao reprezentativan jer je jedan od najčešćih hrvatskih glagola, a i zato što ima više različitih dopuna.

4. Prijedlog podataka o valentnosti glagola

Autori svakoga od spomenutih rječnika, leksikona i popisa glagolskih valencija odlučili su se za pristup koji najviše odgovara njegovoj namjeni i potrebama ciljnih korisnika. Dok je npr. u *Valencijskom leksikonu* tek nekoliko dopuna glagolu *ići*, u popisima glagolskih valencija za neizvorne govornike znatno ih više, što proizlazi iz potrebe neizvornih govornika da im bude pružena što jasnija i potpunija obavijest o valentnosti svakoga pojedinoga glagola.

Kad bi se ujediniли podaci dani uz glagol *ići* u popisima glagolskih valencija za neizvorne govornike, dobila bi se slika kao u (6).

- (6) u, na, kroz + A
k(a), prema + D
do, od, iz, s(a), preko, iza + G / (tj. bez prijedloga) + I
za + I
dalje, kući, van, nabolje, naprijed, kamo, kojekamo (cilj, smjer)
skupa (način)

Taj bi popis mogao biti i proširen: mogli bi se navesti i drugi prijedlozi s genitivom (*pokraj, ispred, između...*), zatim dodati prijedlog *među* s akuzativom (npr. *ne ide među ljude*), kao i brojni prilozi koji nisu uvršteni u navedene popise, čime bi se postigla potpunija valencijska slika glagola *ići*.

5. Zaključne napomene

Neobavezne su dopune vrlo važne neizvornim govornicima jer im njihovo poznavanje omogućuje kvalitetniju i potpuniju praktičnu uporabu glagola. U opisu inojezičnoga hrvatskoga navođenje neobveznih dopuna nije višak, kao što bi se možda moglo zaključiti iz perspektive pristupa izvornim govornicima. Navođenje neobveznih dopuna potrebno je zbog toga što je u pristupu inojezičnomu hrvatskomu puno manje toga zališno i manje se toga podrazumijeva nego u pristupu hrvatskomu kao J1. Neobvezne su dopune nužan dio obrade glagola s obzirom na njegovu valentnost. Naravno, izbor glagola i dopuna u priručnicima i udžbeničkim dodacima za inojezični hrvatski ovisi o razini jezične kompetencije na kojoj su ciljni korisnici (početnoj, srednjoj ili naprednoj) i konkretnim komunikacijskim potrebama. Također je važno izravno navesti padež, budući da upitne riječi i izrazi kojima se sugeriraju valencije u jednojezičnim rječnicima hrvatskoga jezika nisu dovoljne za zadovoljavajući opis valencijske strukture određenoga glagola; bez navedenoga padeža one neizvornim govornicima nisu dovoljno jasne.

Pristup obradi valencija u rječnicima i popisima glagola za neizvorne govornike, dakle, razlikuje se od onoga za izvorne ne samo po potrebi za izravnošću gramatičkih podataka koji se odnose na valentnost (prije svega padeža u kojima su imenske riječi koje dopunjuju pojedine glagole), nego i po većoj obuhvatnosti valencijskih podataka koja je svakako potrebna kad je riječ o potrebama neizvornih govornika. Osim toga, pristup glagolskoj valentnosti uključuje i nastojanje na razradi postupnosti i progresije u poučavanju, što znači da bi valencije kao prvo trebale biti obilježene i razvrstane po uporabnoj čestotnosti, dok bi u idealnom slučaju trebalo biti razrađeno i koje se valencije kojih glagola poučavaju na kojem stupnju učenja, ali to je posebna tema koja izlazi iz okvira ovoga rada.

Osim svega navedenoga pristupi valentnosti u priručnicima za neizvorne govornike razlikuju se u ovisnosti o tome jesu li priručnici namijenjeni jezično homogenim ili jezično heterogenim korisnicima. Najupotrebljivijim se pokazuje pristup glagolskim valencijama koji ne ovisi o prvom jeziku onoga koji se njime koristi, nego je napravljen univerzalno te donosi građu u opsegu prikladnomu učeniku inojezičnoga hrvatskoga na određenom stupnju učenja.

Budući da su učeniku inojezičnoga hrvatskoga u sastavljanju gramatične i smislene rečenice na hrvatskom jeziku od velike pomoći kako obavezne, tako i fakultativne dopune te dodaci, sastavljanju popisa može se pristupiti ekstenzivno, naravno u okviru određenoga stupnja jezične kompetencije. Dvojbe koje se mogu pojaviti pri sastavljanju popisa (na primjer navođenje ili nenavođenje genitivne dopune u značenju uzroka i mjesta, dativne dopune u značenju primatelja, instrumentalne dopune u funkciji priložne oznake te brojne druge) upućuju na obvezu uključivanja značenja glagola i semantičke valentnosti u sastavljanje takvih popisa. Zbog toga se pitanje utvrđivanja maksimalnoga broja dopuna pokazuje puno težim nego utvrđivanje minimalnoga broja dopuna.

6. Literatura

- Anić, V. (2005) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb.
- Bauer, I., Opačić, N., Pranjković, I., Samardžija, M. (1993) *Rječnik valentnosti hrvatskih glagola*, Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika IV, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 87–109.
- Čilaš-Mikulić, M., Gulešić-Machata, M., Pasini, D., Udier, S. (2006) *Hrvatski za početnike 1*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš-Mikulić, M., Gulešić-Machata, M., Udier, S. (2008) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*, Zagreb: FF Press.
- Čilaš-Mikulić, M., Gulešić-Machata, M., Udier, S. (2011) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj*, FF Press: Zagreb.
- Filipović, R. (ur.) (1993) *Teorija valentnosti i rječnik valentnosti hrvatskih glagola*, sv. IV, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Helbig, G. (1979) *Tendencije razvoja suvremene teorije valentnosti*, Strani jezici, 8, 1–2, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, str. 2–23.
- Matasović, R., Jojić, Lj. (ur.) *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002) Zagreb: Novi liber.
- Leitner, H. (1998) *Njemačko-hrvatski rječnik glagola u kontekstu — Deutsch-Kroatisch Wörterbuch Verben im Kontext*, Zagreb: Školska knjiga.
- Korom, M. (2005) *Kroatisch für die Mittelstufe: Lese- und Übungstexte* (3. izd.) München: Verlag Otto Sagner.
- Mikelić-Preradović, N. (2009) *Valencijski leksikon hrvatskih glagola (CROVALLEX 2.008)*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
<http://cal.ffzg.hr/crovallex/index.html>
- Mikelić-Preradović, N., Boras, D., Kišiček, S. (2009) CROVALLEX: Croatian Verb Valence Lexicon u Luzar-Stiffler, Vesna; Jarec, Iva; Bekić, Zoran (ur.) *Proceedings of the ITI 2009 31st International Conference on Information Technology Interfaces*, Zagreb: SRCE, 533–538.

- Nižničkova, J. i Sokolova, M. i drugi (1998) *Valenčni slovník slovenských slovies*, Prešov: Filozofická fakulta v Prešove, Prešovska univerzita, Prešov.
- Nižničkova, J. (2006) *Valenčni slovník slovenských slovies*, 2. sv. (na korpusovom základe), Prešov: Filozofická fakulta v Prešove, Prešovska univerzita.
- Oraić, I. (2008) Kako razvrstati glagole s elementom *se* u valencijskome rječniku hrvatskih glagola? *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 34, 269–283.
- Šonje, J., Nakić, A. (ur.) (2000) *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.
- Samardžija, M. (1987) Četiri pitanja o biti valentnosti, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, Zagreb: Filozofski fakultet, vol. 22, str. 85–106.
- Samardžija, M. (1988) Razdioba glagola po valentnosti, *Radovi zavoda za slavensku filologiju*, 23, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 35–46.
- Samardžija, M. (1993a) Gramatika zavisnosti i teorija valentnosti, u *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika, sv. IV, Teorija valentnosti i rječnik valentnosti hrvatskih glagola*, ur. Rudolf Filipović, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1–14.
- Samardžija, M. (1993b) Rječnik valentnosti hrvatskih glagola (Uvod) *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika IV*, Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 73–85.
- Samardžija, M. (1996) *Valentnost hrvatskih povratnih glagola*, Riječki filološki dani (zbornik radova), sv. 1, Rijeka, str. 211–217.
- Samardžija, M. (2003) *Valentnost hrvatskih glagola*, Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002. (ur. S. Botica), Zagreb: FF press, str. 32–37.
- Silić, J. (1993) Valentnost i sintaksa, *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika IV*, Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 15–27.
- Šojat, K. (2008) *Sintaktički i semantički opis glagolskih valencija u hrvatskom*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (doktorska disertacija).
- Tesnière, L. (1959) *Éléments de syntaxe structurale*, Paris: Klincksieck
- Tesnière, L. (1988) *Éléments de syntaxe structurale* (II. promijenjeno i ispravljeno izd.), Klincksieck, Paris.

Verb Valencies and Croatian as a Foreign and Second Language

The article deals with verb valency and the description and list of verb valencies in Croatian as the first and as the second and foreign language. Since the importance of researching verb valency was observed in linguistics several decades ago, it has been researched in many languages, and many verb valency dictionaries have been written. In Croatia, the valency structure of the Croatian verb system has been the subject of several projects, resulting

in the publishing of valency lexicons and dictionaries of Croatian verbs and their supplements. The approach to the description of verb valency differs depending on whether it is intended for native or for non-native speakers. Using the example of the verb “ići”, the authors research the approach to the treatment of verb valencies in the existing dictionaries and handbooks, on one hand in those intended for native speakers of Croatian, and on the other hand in the handbooks and textbooks written for non-native speakers of Croatian. The purpose of this article is to demonstrate important differences between those two approaches to the valency of Croatian verbs, and to provide basic guidelines for the approach to verb valency for non-native speakers.

Key words: verbs, valency, Croatian as L2, dictionaries

Ključne riječi: glagoli, valentnost, hrvatski kao J2, rječnici